

ฟ้อนไฟล่องสะเปา

บทร้อง-ทำนอง-ทำรำ คักดี ส รัตนชัย

ค้นคว้า-เรียบเรียง อ.ฐิตารีย์ ตันสุรัตน์

ความหมายและประวัติความเป็นมา

ลำปางเป็นจังหวัดที่ยังเหลือประเพณีล่องสะเปา (การลอยสำเภา) ซึ่งเชื่อว่าเป็นประเพณีไหลประทีปทางน้ำ โดยการประดิษฐ์เป็นรูปเรืออันเก่าแก่สืบมาไม่น้อยกว่าสมัยจามเทวีวงศ์ คือประเพณีประดิษฐ์ประทีปลอยทางน้ำ เริ่มตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 (หรือเดือนอ้ายเหนือ) อันเป็นเทศกาลประเพณีตรงกับประเพณีไหลเรือไฟที่ภาคอีสาน ที่จังหวัดลำปางยังมีหมู่บ้านสะเปา ต.ปงแสนทอง อ.เมืองลำปาง และชื่อวัดสะเปาอันเก่าแก่สืบประเพณีการลอยประทีปเรือ เรียกว่า ประเพณีล่องสะเปา มีตำนานเรือสำเภาโบราณเคยหักชำรุดเกยตื้นที่เด่นสะเปา เป็นประวัติชื่อของวัดและชุมชนหมู่บ้าน ตรงกับเรื่องราวในตำนานใบลานเก่า ทางศาสนา เรื่องพระยาทวารวดีนำสำเภามาหักเกยตื้นริมแม่น้ำระมิง (โบราณถือน้ำวังรวมเป็นชื่อ แคว ปิง แต่จังหวัดตากลงไป) พระยาทวารวดีได้นำขึ้นส่วนประดับหัวสำเภา เสด็จกลับทางบกไปสัณพระชนมที่เมืองชลเม ซึ่งเชื่อว่าเป็นเมืองชลียงที่ลุ่มแม่น้ำยม ตำนานและวันประเพณีเก่าสุดของหมู่บ้านสะเปาคือ กำหนดวันประเพณีใน วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในระหว่างออกพรรษา และสืบเมื่อประเพณีนี้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ถึงประเพณีล่องสะเปาในตัวเมืองถึงเทศกาลออกพรรษาเดือนยี่เป็ง หรือวันเพ็ญเดือน 12

การฟ้อนไฟล่องสะเปา หมายถึง การฟ้อนผางประทีป (ชาวเหนือเรียกว่าตะคัน) ที่นิยมนำมาจุดบูชาไฟใน (สำเภา) ที่ชาวลำปางนิยมใช้แทนกระทง สะท้อนตำนานรูปแบบ และคติประเพณีที่มีนัยแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาไฟ บูชาแม่คงคาตลอดจนการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลเป็นทานแก่สรรพชีวิตทั้งหลายของชาวเหนือ (คักดี รัตนชัย, สัมภาษณ์:2540) ผู้คิดและประดิษฐ์ทำรำ คือ นายคักดี รัตนชัย

ลักษณะและวิธีการแสดง

ฟ้อนไฟล่องสะเปามีลักษณะการฟ้อนรำตามจังหวะ ทำนอง บทร้องของเพลงล่องสะเปาให้ผู้แสดงหญิงแสดงการรำรำเป็นหมู่ ประมาณ 4-6 คน พร้อมทั้งถือผางประทีปคนละ 2 อัน ในการรำรำ จะต้องระวัง

ขณะม้วนมืออย่าให้เทียนคว่ำ ต้องหงายมือตลอดเวลา มีลีลาการร่ายรำมาจากการฟ้อนหอก ดาบ มะผาบ เจิงสาวไหม พื้นบ้านเมืองเหนือ เริ่มตั้งแต่ทำวั่นต๋อบ้าง เสือลากหาง ย่อมไหม บิด ตาก ฮาย ยอยฮาว สาวตีนติดบ้างขึ้น นิยมแสดงในงานประเพณีล่องสะเปา(ลอยกระทง)หรืองานสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ

เพลงประกอบการแสดง

เพลงประกอบการแสดงใช้เพลงล่องสะเปา ซึ่งเป็นเพลงที่มีทำนองเพลงที่ใช้แนวนันได้เสียงแบบKey F แต่งเนื้อร้อง-ทำนองโดย นายศักดิ์ รัตนชัย

ความหมายของบทเพลงล่องสะเปา

เนื้อเพลงคำเมือง	ความหมาย
ล่องสะเปาฮึดเก๋ามี ป่าเวณีไหลไฟ	ลอยประทีปเรือตามจารีต ประเพณีเก่าที่เคยมี
ตานไปตวยสายน้ำ	เพื่อสืบคืจัดทำทานอุทิศส่วนกุศลไปตามสายน้ำ
ปล่อยวาวไฟมาบเม็งเมืองบนหนตางเดียวเมืองลุ่มคืล้ำ	ปล่อยประทีปโคมไฟลอยขึ้นบนฟ้า เห็นแสงไฟพระพรสิบสวยงามอย่างยิ่ง
หนุ่มสาวฟ้อนแอ่นเล่นรำ	หนุ่มและสาวเอาจอนซอนสะโพกไปตามจังหวะร่ายรำ
ฟ่องกำโคมสายยี่เป็ง	บ้างถือประทีปโคมสายในขบวนคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง

การแต่งกาย

การแต่งกายแบบพื้นเมือง ใส่เสื้อรัดอกข้างในมีเสื้อคอกลมผ่าอก แขนกระบอก “เอวบานตีนคคั้ง เชียงแสน”เป็นเสื้อคลุม คาดเข็มขัดทับห้อยพู่ชายไฟ ใส่ผ้าถุงพื้นบ้านลาย “เหลื่องละกอน” มวยผม ใส่เครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ ต่างหู กำไลข้อมือ

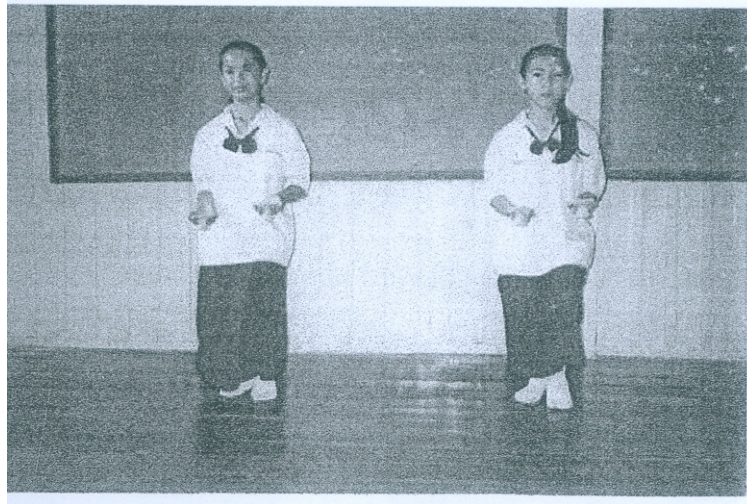
อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

ผางประทีป

ทำออก (ดนตรีสรีรย่นำ)

มือทั้งสองถือผางประทีป งอแขนให้มือซ้ายอยู่ด้านหน้าระดับเอว ห่างจากลำตัวเล็กน้อย เหยียดแขนขวาให้ตึงไปทางขวามือ เอียงตัว และศีรษะด้านขวา ย่อตัวก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แล้ววาดเท้าซ้ายไขว้ไปข้างหน้าหลังพร้อมทั้งหมุนรอบตัว เมื่อหมุนรอบตัวแล้วดึงมือทั้งสองมาหงายแบเหน็บไว้ข้างลำตัว พร้อมทั้งย่อตัวลง ใช้หัวแม่เท้าด้านซ้ายจิกลงที่พื้น ทำ 2 ครั้ง

ท่าที่ 1 บท “ล่องสะเปา”

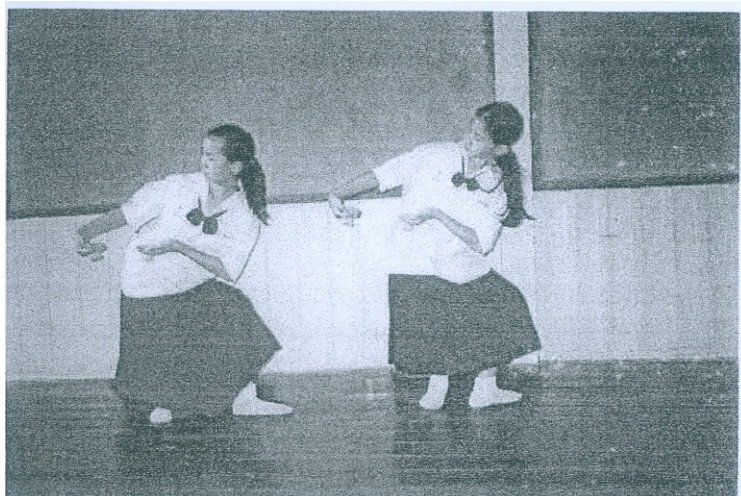
ย่อตัว ก้าวเท้าซ้ายออกไปทางด้านข้างซ้ายมือ พร้อมทั้งบิดสะโพกไปด้านข้างด้วยม้วนมือเข้าหาลำตัว แล้ววนให้ปลายนิ้วมือหันออกนอกลำตัว บิดพลิกข้อมือกลับฝ่ามือหงายขึ้นกลับมาอยู่ท่าเดิม ทิ้งน้ำหนักจากซ้ายไปขวา

มือขวา หงายมืออยู่ข้างหน้าระดับเอว ห่างจากลำตัวเล็กน้อย เอียงศีรษะด้านขวา มองมือซ้าย

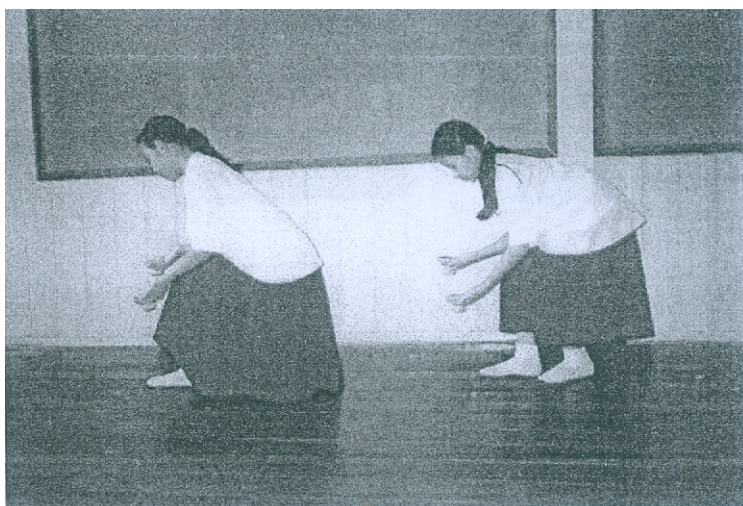
ท่าที่ 2 บท “ฮิตเก๋าเฮามี”

ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง บิดสะโพกไปด้านขวา ทำท่าเหมือนท่าที่ 1 อีกครั้ง

ท่าที่ 3 บท “ป่าเวณีไหลไฟ”

หันหน้าไปทางด้านขวา ย่อตัวลงให้ต่ำ ก้มหน้ามองมือทั้งสองที่หงายอยู่ระดับเข่า ยกมือขึ้น-ลง เล็กน้อยสลับกัน 4 ครั้ง

ท่าที่ 4 บท “ตานไปตวยสายน้ำ”

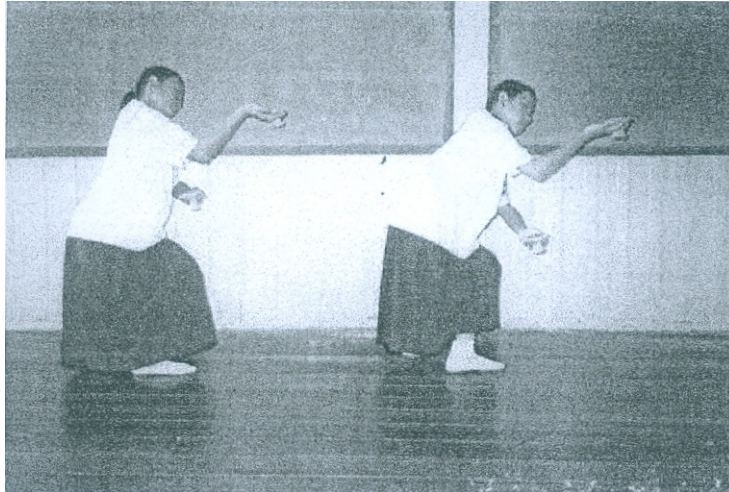
ย่อตัว วาดมือระดับเอวให้ขนานกันไปเปลี่ยนไปอยู่ด้านขวา เอียงศีรษะตามมือ แล้วยกมือขึ้น-ลง สลับกันเล็กน้อย 4 ครั้ง

ท่าที่ 5 บท “ปล่อยวางว่าไฟมาบเมืงเมืองบน”

ย่อตัวบิดสะโพกไปด้านขวา มือซ้ายถือผางประทีปอยู่ด้านหน้าระดับเอว

มือขวา ชูประทีปขึ้นเหนือศีรษะ แล้วม้วนมือพลิกกลับเหมือนแบกของเอียงศีรษะทางซ้าย หันหน้า
มองมือสูง

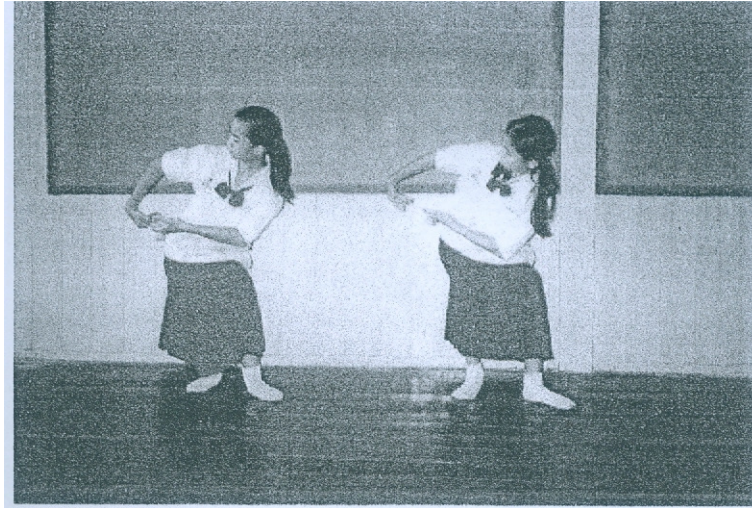
ท่าที่ 6 บท “หนทางเดียว”

ปิดข้อมือ ม้วนมือพลิกกลับ ให้ฝ่ามือหงายขึ้นปลายนิ้วหันเข้าหาศีรษะหันหน้ามองมือสูง

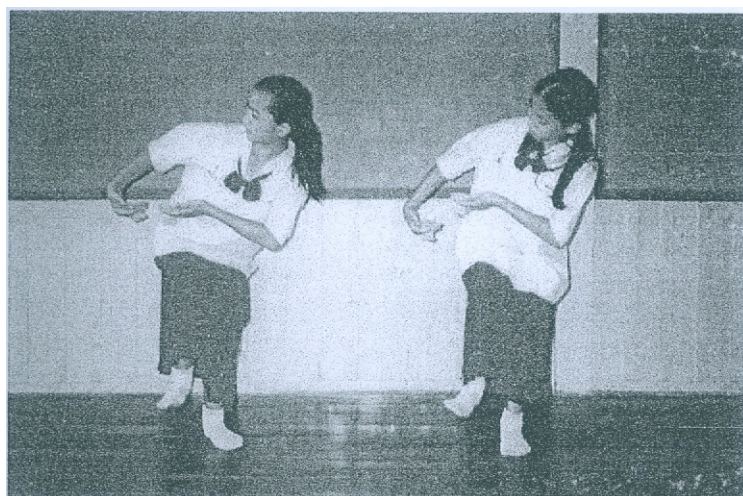
ท่าที่ 7 บท “เมืองลุ่มคิลา”

ลดระดับมือขวาลงมาด้านขวาให้ต่ำเหนือพื้นเล็กน้อย แล้วม้วนมือขวาวนเข้าหาลำตัวให้มือหงายขึ้น
ด้านหน้า เอียงศีรษะด้านขวา หันหน้ามองมือ

ท่าที่ 8 บท “หนุ่มสาวพอนแอ่นแล่นรำ”

ยกมือทั้งสองข้างขึ้น-ลงสลับกันเล็กน้อย 4 ครั้ง พร้อมทั้งดีดเท้าขวาขึ้นอย่างรวดเร็ว แล้ววางเท้าลง
ทันที น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้าย

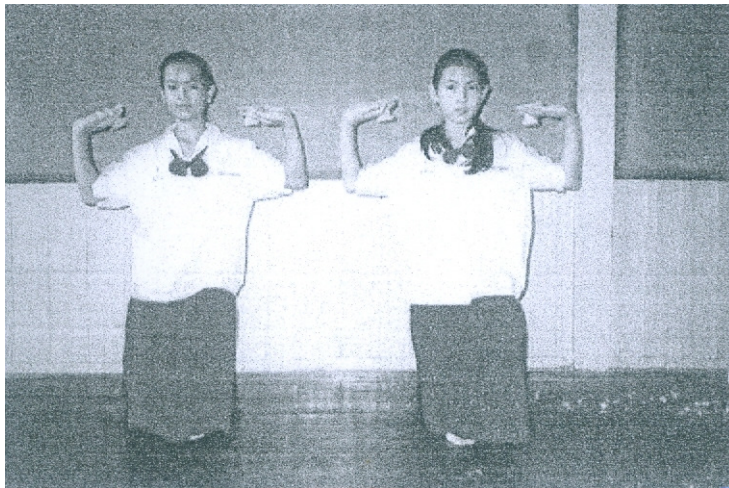
ท่าที่ 9 “พองกล้ามเนื้อสาย”

ลำตัวตรง กางศอกงอแขนบิดมือที่หยายประทีป เข้าได้ศอกข้างเวทั้งสองมือ แล้วเลยออกจากลำตัว
ไปด้านหน้า แล้วค่อย ๆ ชูมือให้สูงขึ้นเหนือบ่า

ท่าที่ 10 บท “ยี่เป็ง”

ปิดม้วนมือให้ปลายนิ้วหันเข้าหาลำตัว กางศอกในลักษณะแบกของไว้บนบ่าพร้อมทั้งยกเท้าขวาออกไป
วางไขว้หลังเท้าซ้าย ย่อตัวให้ต่ำ

ดนตรีท่อนสร้อยนำ และส่งท้าย ทำท่ารายผางประทีปหมุนรอบตัว รวม 4 ห้องเพลง

เพลงท่อนทำนอง ทำตำนานล่องสะเปา รวม 8 ห้องเพลง

ดนตรีท่อนสร้อยส่ง ทำท่าเหมือนทำออกวิ่งเข้าหลังเวที

หมายเหตุ อาจมีการเล่นแปรแถวสลับกันแล้วแต่ความเหมาะสมสวยงาม ถ้ามีผู้แสดงหลายคน